

SPOSÓB

UŁATWIAJĄCY

NAUKĘ CHRONOLOGII,

ZASTOSOWANY MIANOWICIE

DO CHRONOLOGII KRÓLÓW i ŚLAWNIEJSZYCH DZIEJÓW

POLSKICH

w wierszu krakowiakowym

przez

F. J. Z. S.

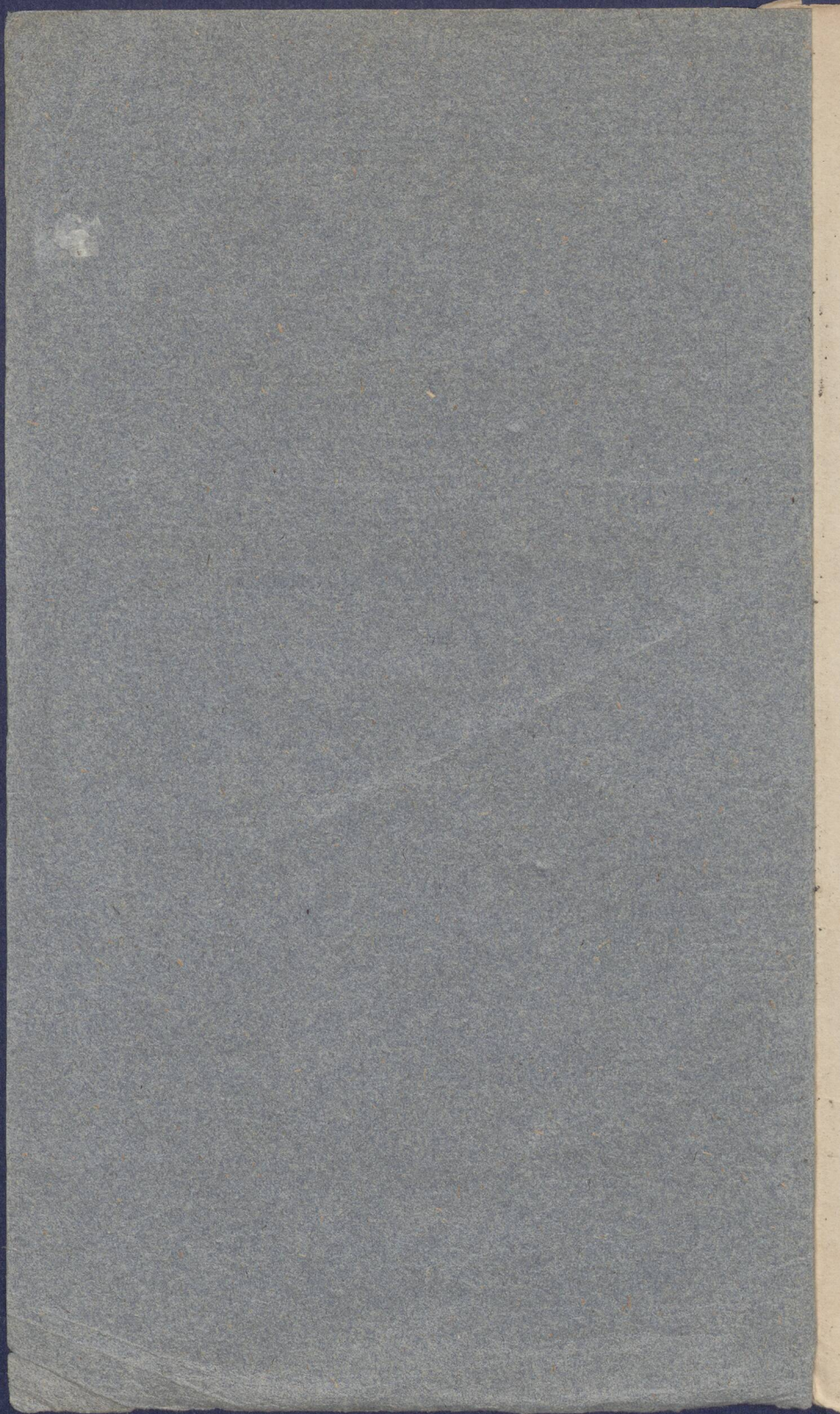
Starorzewski F. Jan

POZNAŃ.

Czcionkami N. Kamińskiego i Spółki.

1843.

Skarszewski

SPOSÓB

UŁATWIAJĄCY

NAUKĘ CHRONOLOGII,

ZASTOSOWANY MIANOWICIE

DO CHRONOLOGII KRÓLÓW i SŁAWNIEJSZYCH DZIEJÓW

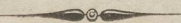
POLSKICH

w wierszu krakowiakowym

przez

F. J. Z. S.

Skarżewski F. Jan

POZNAŃ.

Czcionkami N. Kamińskiego i Spółki.

1843.

WOLNY WYKONAWCZY

WYDZIAŁ HISTORII I FILOLOGII

7766720 1

IMPRIMATUR.

Czwalina, Cenzor.

Poznań, dnia 23. Września 1843.

BU UAM
11 K 542

W S T Ę P.

Pprzed wszystkiem oświadczam, że sposób ni-
niejszy pamiętania liczb, nie jest moim wynalaz-
kiem. — Od dawna już znają i używają go stu-
denci w niektórych francuzkich Collèges royaux,
układając słowo z pewnych spółgłosek, z których
każda przedstawia jedną z dziewięciu jednostek,
albo zero; tak, że to słowo, — najwięcej śmie-
szone, czasem i na końcu stósownego frazesu
umieszczone, — przypomina im liczbę zadaną. —
Że słowo nie tak łatwo się zapomina, jak oschła
liczba, więc już ten sposób dosyć dobre im czy-
nił usługi; ale łatwo pojąć, że dużo takich słów,
a nawet i frazesów, przecie trudno w pamięci
utrzymać, albo tak się w głowie pomąca, że zna-
lazłszy datę, zapomina się nareszcie, co się pod
nią stało. Bo nie zawsze jest podobieństwem

ułożyć z głosek przeznaczonych słowo jakiebądź, tém trudniej o słowo przypominające zdarzenie, które się stało pod datą, jaką układamy z głosek odpowiadających liczbom.

Ja, dowiedziawszy się o tym dowcipnym sposobie, — którego dotąd jeszcze nie wiem kto wynalazcą, — dla ułatwienia i sposobniejszego zastosowania go do nauki chronologii, dodałem rym słowu wyrażającemu liczbę, i połączyłem oba te rymujące się słowa stósonym sensem; przez co dla każdej daty rymowany dwuwiersz mi się utworzył. Tym sposobem kilka uzyskałem korzyści. 1) wiersze lepiej się pamiętają, jak nierymowana proza; 2) jeżeli ostatniego słowa pierwszego wiersza — słowa przedstawiającego liczbę — niemożna znaleźć tak dobitnym, by się łatwo przypominało, może się to uda z jego rymem; 3) w dwóch wierszach otwarsze pole, jak w jednym, do umieszczenia dosyć dobitnych okoliczności, przypominających zadane zdarzenie.

W układzie tych wierszów, czyli właściwiej téj rymowanej prozy, główną mą myślą było, ułożyć słowo wzmiankowane, albo jeżeli to być niemoże, jego rym, tak, aby jedno albo drugie przez związek z czynem, lub bohaterem, którego opisuje, albo swą oryginalnością przypominało łatwo zdarzenie, którego datę chcę pamiętać, i na odwrót,

K L U C Z.

Pierwszym warunkiem pamiętania liczb za pomocą niniejszej metody, jest: znać dobrze klucz następujący:

Liczbę	1	odpowiadają	brzmienia	<i>d, t,</i>
"	2	"	"	<i>n, ñ,</i>
"	3	"	"	<i>m,</i>
"	4	"	"	<i>r, rz,</i>
"	5	"	"	<i>l, ł,</i>
"	6	"	"	<i>sz, cz,</i>
"	7	"	"	<i>g, k,</i>
"	8	"	"	<i>f, w,</i>
"	9	"	"	<i>b, p,</i>
"	0	"	"	<i>c, ć, s, ś.</i>

Reszta spółgłosek: *h, ch, j, z, ź, ż*, równie jak i wszystkie samogłoski, żadnego nie mają znaczenia.

Objaśnienie.

Aby znaleźć datę według tego klucza, trzeba przy każdym dwu-wierszu, szukać wspak od końca pierwszego wiersza, trzech mających w kluczu znaczenie brzmień; tak np. w wierszu:

Krakus zbudował stolicę w pięknej okolicy,
Sąsiedzi się bali jego gwałtownej szablicy,

trzy pierwsze brzmienia od końca pierwszego wiersza, mające w kluczu znaczenie, są: *c, l, k*, które przedstawiają

liczby: 0, 5, 7, t. j. 0 zamiast jedności, 5 dziesiątek, i 7 setek; i tak znaleźliśmy liczbę 750, jako rok śmierci Krakusa.

Czasem niepodobniństwem jest umieścić w jednym słowie trzy stósowne z klucza spółgłoski; natenczas szuka się ich w następującym słowie, postępując ciągle wspak, w opisany sposób; np. w wierszu:

Władysława niedoleństwo, zuchwały bunt syna,
I Sieciecha nadużycia, potomstwo przeklina;

ostatnie słowo: syna, daje tylko jedność *n*, i dziesiątkę *s*, więc trzeba po setkę *t* do następującego wspak słowa się udać; a tak otrzymamy spółgłoski *t*, *s*, *n*, czyli ich znaczenie 1, 0, 2, bo właśnie w roku 1102 Władysław I. Herman, życie zakończył.

Trzy tylko liczby układam głoskami, bo niepodobniństwem jest o 1000 lat w dacie się omylić.

NB. Z następujących wierszów te, które przypominają królów, dają w opisany sposób rok, w którym wspomniany król przestał panować.

Królowie Polscy.

Pan. do r.		
750	KRAKUS. 1)	<i>Krakus</i> zbudował stolicę w pięknej okolicy, Sąsiedzi się bali jego gwałtownej szablicy.
860	PIAST.	<i>Piasta</i> przykład mógłby wielu półgłówek wyuczyć, Że nie jest rzeczą hańbiącą rolę swoją włożyć. 2)
892	ZIEMOWIT.	<i>Ziemowit</i> słabością państwa Morawów wabiony, Zapędza do tego kraju zwyciężkie zagony.
992	MIECZYŚLAW IWSZY.	<i>Mieczysław</i> wygnał pogańskie z Polski zabobony, I kazał się z ludem ochrzcić za namową żony. 3)
1025	BOLESŁAW I. CHROBRY.	<i>Chrobremu</i> się o podbiciu wszystkich Słowian śniło, 4) Ale nas po jego śmierci szczęście opuściło.
1034	MIECZYŚLAW II. GNUŚNY.	<i>Gnuśny Mieczysław</i> w ogromnej zgrzyzocie umiera, Bo małżonka jego Ryxa z narodem się spiera. 5)
1058	KAZIMIERZ I. RESTAURATOR.	<i>Kazimierza</i> naród z Niemiec zwołuje do sławy, Bo mu się już dosyć zmierzlił taki bezrząd krwawy. 6)
1080	BOLESŁAW II. ŚMIAŁY.	<i>Bolesław Śmiały</i> , biskupa, którego oświeca, Rąbie, — ale za to później rąbie drwa do pieca. 7)
1102	WŁADYŚLAW I., HERMAN.	<i>Władysława</i> niedołęstwo, zuchwały bunt syna, 8) I Sieciecha nadużycia potomstwo przeklina.
1139	BOLESŁAW III. KRZYWOUSTY.	<i>Krzywousty</i> skórę w Szląsku tak sąsiadom bije, Że aż hurma psów żarłocznych nad trupami wyje. 9)
1148	WŁADYŚLAW II.	<i>Władysław IIgi</i> zaledwo wierzchowca dorywa, Ucieka do Niemiec, — tam się przed braćmi ukrywa. 10)
1173	BOLESŁAW IV. KĘDZIERZA- WY.	<i>Kędzierzawy</i> w leśnych błotach, między potokami, Utracił wojsko i brata w walce z Prusakami. 11)

Pan. do r.		
1177	MIECZYSEAW III.	<i>Mieczysław III</i> ci wygnany, — bo rządcy takiego Naród niechce, co go zdiera dla zysku własnego.
1194	KAZIMIERZ II. SPRAWIEDLI- WY.	Nasz <i>Kazimierz Sprawiedliwy</i> rządził bez toporu, Przecież nigdy u swych ludów nie znalazł oporu. ¹²⁾
1205	WŁADYSŁAW LASKONOGL.	<i>Laskonogi</i> na tron siada, bo Leszek przeniósł Goworka nad złote berło, coby łzami rosił. ¹³⁾
1227	LESZEK BIAŁY.	<i>Leszek Biały</i> gdy w Gąsawie kąpał w łaźni nogi, Zamordował go Świętopelk, królobójca srogi. ¹⁴⁾
1279	BOLEŚLAW V. WSTYDLIWY.	Król <i>Wstydlivy</i> z Tatarami tak unika boju, Że do Moraw aż wyjeżdża, szukać tam spokoju.
1289	LESZEK CZARNY.	Pod <i>Leszkiem Czarnym</i> Tatarów Polki ładne wabią, ¹⁵⁾ A w tém domowe zatargi siły nasze słabią.
1296	PEZEMYSŁAW.	<i>Przemysław</i> przemógł Łokietka, — na niego nie baczy, Lecz Łokietek dzielny nie zna tchórzowskiej rozpaczy. ¹⁶⁾
1305	WACŁAW.	<i>Wacław Czeski</i> tak rozumy Polakom zamącił, Że go naród na tron wyniósł, a Łokietka strącił.
1333	WŁADYSŁAW ŁOKIETEK.	Przed <i>Łokietkiem</i> przez dwieście lat kłótnie w domu mamy, Ale Łokietek je kończy, za to go kochamy. ¹⁷⁾
1370	KAZIMIERZ III. WIELKI.	<i>Kazimierz Wielki</i> walecznych Piastów imię gasi, Odtąd prawem obieralni są królowie nasi. ¹⁸⁾
1382	LUDWIK.	<i>Ludwik Węgier</i> co do Polski nanosił nam wina, Ruś Czerwoną wiarołomca do Węgier odcina. ¹⁹⁾
1386	JADWIGA.	<i>Jadwiga</i> młodziuchna idąc za Gedymowicza, ²⁰⁾ Korzyści jedynie kraju nie serca oblicza. ²¹⁾
1434	WŁADYSŁAW JAGIEŁŁO.	<i>Jagiello</i> nas z Litwą złączył na wieczne przymierze, Czém się wiele dwom narodom przysłużył i wierze. ²²⁾

Pan. do r.		
1444	WŁADYSŁAW III., WARNEŃ- CZYK.	<i>Władysław pod Warną ginie, — Turcy grzmią trarara, Krzyżąc: że za wiarołomstwo taka Boska kara. 23)</i>
1492	KAZIMIERZ IV. JAGIELLOŃ- CZYK.	<i>Kazimierz IVty rozkazał zagrać w teorbany, Kiedy syn do Czech odjeżdżał, na tron tam wezwany. 24)</i>
1501	JAN ALBRECHT.	<i>Na Albrechta się buntują, bo piękne szlachcięta Porzezane od wołoskich nożów jak bydłęta.</i>
1506	ALEXANDER.	<i>Szlachta się za Alexandra z swobód wielu cieszy, Lecz krzywdzeniem niższych stanów niesłuchanie grzeszy.</i>
1548	ZYGMUNT I. STARY.	<i>Że się Gliński na Zygmunta swego króla zrywa, Gnije potem po więzieniach; — tak to zdrajcom bywa.</i>
1572	ZYGMUNT II. AUGUST.	<i>Z Zygmuntem Iigim Augustem szczep Jagiełły kona, Ale Litwa do Korony na wieki wcielona. 26)</i>
1574	HENRYK WALEZYUSZ.	<i>Najpierwszego Walezego, francuzkiego Igarza, Do przysięgi sławnych Paktów wiedli do ołtarza. 27)</i>
1586	STEFAN BATORY.	<i>Batory był srogim biczem na Wasilewicza, 28) Od niego pierwszych dostała attamanów Sicza. 29)</i>
1632	ZYGMUNT III. WAZA.	<i>Pod Zygmuntem Wazą choć się wiele rzeczy zmienia, Przecież jeszcze Polak carów bierze do więzienia. 30)</i>
1648	WŁADYSŁAW IV.	<i>Władysław IVty, że się nań dzicz kozacza zrywa, Kuje wolnych dotąd ludzi w poddaństwa ogniwa. 31)</i>
1668	JAN KAZIMIERZ.	<i>Jan Kazimierz, gdy się w kraju Szwedów tłuszcza wije, Z Gdańska patrzy, jak Czarniecki najezdników bije.</i>
1673	MICHAŁ WISZNIOWIE- CKI.	<i>Michał zawarł z Konstantynopolińczykami Nieprzyjęty przez Sejm pokój, bo Polaka plami. 32)</i>
1696	JAN III. SOBIESKI.	<i>Sobieskiemu jakiś dobry duch do ucha szepcze, Że chociaż z tak małą siłą, bisurmanów zdepcze. 33)</i>

Pan. do r.		
1706	AUGUST II.	<i>August IIgi</i> abdykuje, — co każdego cieszy, Bo nam Szwed ustąpił z Polski, odkąd August w Rzeszy. ³⁴⁾
1709	STANISŁAW LESZCZYŃSKI.	<i>Leszczyński</i> przeważną widząc moc przeciwko sobie, ³⁵⁾ Opuścił tron, by nań wstąpić, jak Sas będzie w grobie.
1733	AUGUST II.	Drugi raz nas <i>August IIgi</i> zbytami ujmuje, Ale mimo dobrych chęci, źle gospodaruje. ³⁶⁾
1733	STANISŁAW LESZCZYŃSKI.	Po Augusta śmierci znowu <i>Leszczyńskiego</i> mamy, Ale za miesiąc drugiego Sasa obieramy. ³⁷⁾
1763	AUGUST III.	Pod <i>Augustem IIIcim</i> ślą do nas koszami Fałszywą monetę, bitą z obcemi steplami.
1795	STANISŁAW PONIATOWSKI.	<i>Poniatowski</i> babiem sercem Ojczyznę nam zgubił, O gdyby on był proch więcej jak pachnidła lubił!

Niektóre sławniejsze zdarzenia z Historji Polskiej.

Roku		
965	<i>Chrześcianizm w Polsce.</i>	Polacy za Mieczysławem do kościoła poszli, A z pomocą Boską wkrótce do potęgi doszli.
1000	<i>Koronacja Bolesł. Chrob.</i>	Bolesław, którego Polska gościnność cechuje, Hojnie Niemców raczy, gdy go Oton <i>koronuje.</i> ³⁸⁾
1002	<i>Zawojowanie Czech.</i>	Chrobry nakłada <i>podbitym Czechom</i> dziesięciny; Cała prawie Słowiańszczyzna wije mu wawrzyny. ⁴⁾
1018	<i>Bolesł. Chrobry w Kijowie.</i>	Chrobry w <i>zdobytym Kijowie</i> z wojskiem się sadowi, Gdzie podczas pobytu swego wielkie skarby łowi.
1109	<i>Zwycięstwo na psim polu.</i>	Czy chcesz wiedzieć, po co tyle <i>psów</i> się tędy sypie, Oto spieszą do Wrocławia mieć udział na stypie.
1180	<i>Ustanowienie Senatu w Polsce.</i>	<i>Senat</i> od zjazdu w Łęczycy począł się datować, Odtąd szlachta zwykła się już rządami zajmować. ³⁹⁾
1225	<i>Zwołanie Krzyżaków.</i>	O <i>Krzyżaków</i> zdradzie mówią ojczyste annale, ⁴⁰⁾ Więc pomocy cudzoziemców niewzywajmy wcale.
1240	<i>Napad pierwszy Tatarów.</i>	<i>Tatarzy</i> wpadli do Polski gdyby głodne rysie I zbili nas pod Lignicą, bo klóciliśmy się.
1260	<i>Napad drugi Tatarów.</i>	<i>Po drugi raz</i> przez <i>Tatarów</i> mamy smutne czasy. Bo ta dzicz nam grabi, łupi i niszczy zapasy.
1386	<i>Jagiello chrześcianinem i królem Polski.</i>	<i>Jagiello</i> porzuca chętnie rodzime <i>zwyczaje</i> , Aby wzmocnić przez złączenie dwa sąsiedne kraje. ²²⁾
1410	<i>Zwycięstwo pod Grünwaldem.</i>	<i>Pod Grünwaldem</i> krzyżak pada, w krwi się swojej krztusi Chce o pardon wołać, ale śmierć go pierwej dusi.

Roku		
1466	<i>Pokój Toruński.</i>	Krzyżak składa <i>hold w Toruniu</i> trzęsąc się od dreszczy, Bo połowę Prus odbiera Polska z jego klęczczy. ⁴¹⁾
1468	<i>Ustanowienie izby poselskiej.</i>	W Nowym-Korczynie <i>Poselska Izba</i> nie w Warszawie Po raz pierwszy brała udział w narodowej sprawie. ⁴²⁾
1543	<i>Kopernika śmierć.</i>	<i>Kopernik</i> wstrzymawszy słońce nadał ruchu ziemi, ⁴³⁾ Przewco błyszczący jako gwiazda między uczonymi.
1569	<i>Unija Lubelska.</i>	Do Polaka rozczulony Litwin w płaczu pije: „ <i>Nie dwa ale jeden Naród</i> niechaj wiecznie żyje.“ ²⁶⁾
1573	<i>Ustanowienie Paktów-Konwentów.</i>	Polacy że być niechcieli królów swych lalkami, <i>Ograniczyli</i> ich władzę sławnymi <i>Paktami</i> . ⁴⁴⁾
1588	<i>Zwycięstwo pod Byczyną.</i>	<i>Byczyna</i> choć małe miasto, sławniejsze od Lwowa Bo <i>Zamojski arcyksięcia</i> tam do kozy chowa. ⁴⁵⁾
1605	<i>Szlachcic polski robi carów.</i>	<i>Mniszchów</i> szlachecka rodzina tém się zaszczyliła, Że <i>Dymitra</i> na tron carski mocą posadziła. ⁴⁶⁾
1605	<i>Zwycięstwo pod Kirchholmem.</i>	Pod <i>Kirchholmem</i> nasz <i>Chodkiewicz</i> skórę <i>Szwedom</i> zczesał, I na ich północnych karkach iskry szablą krzesał.
1610	<i>Zwycięstwo p. Kluszyńcem.</i>	W <i>Żółkowskiego</i> rękopiśmie można się doczytać, Jak on umiał <i>pod Kluszyńcem</i> carów bić i chwycić. ³⁰⁾
1610	<i>Królewie Władysław carem.</i>	<i>Władysław</i> młody mógł między <i>carów</i> się poczytać, Lecz mu ojciec nie dał berła heretyków chwycić. ⁴⁷⁾
1620	<i>Żółkiewskiego śmierć.</i>	<i>Żółkiewskiego</i> pod <i>Cecorą</i> już <i>bez duszy</i> noszą Zbrozonego nie niebieską, ale krwistą rosą.
1638	<i>Bunt pierwszy kozacki.</i>	<i>Kozacy</i> się <i>buntowali</i> przeciw ojczymowi, ⁴⁸⁾ Za to im odcięto wolność, — głowę <i>Pawlinkowi</i> . ³¹⁾
1652	<i>Ustanowienie Veta.</i>	<i>Veto</i> , — przywilój szlachecki, — prawo tak szalone Było na nieszczęście Polski przez Sejm uchwalone. ⁴⁹⁾

Roku		
1653	<i>Kozacy odpadają od Polski.</i>	<i>Chmielnicki powodowany brudnej zemsty szaleł Zmoskwiczeniem Dońców stał się Ojczyzny zakalem. 50)</i>
1657	<i>Prusy niepodległe.</i>	<i>Elektor Pruski uznany za wolnego człeka W Welawie nam z holdu dotąd winnego ucieka. 51)</i>
1673	<i>Zwycięstwo pod Chocimem.</i>	<i>Pod Chocimem Turcy w Dniester skaczą z buńczukami, Uciekając przed ostremi polskimi szablami.</i>
1683	<i>Oswoobodzenie Wiednia.</i>	<i>Król Jan Niemcom mówił: póki moja tarcza z wami, Niepotrzebnie drzycie tyle przed Mazulmanami.</i>
1768	<i>Konfederacya Barska.</i>	<i>W Barze krzywą szablą tak nasz Puławski szafuje, Ze wróg, by mu czoło stawić, armat potrzebuje.</i>
1772	<i>Rozbiór Polski pierwszy.</i>	<i>Rozbiór Polski podpisany... W nim część trzecia kraju w obce wpadła panowanie.</i>
1791	<i>Ustawa 3go Maja.</i>	<i>Trzeci Maj pobratał kontusz tak z wiejską kapotą, Że się wkrótce kmiotek cieszyć miał Wolnością złotą.</i>
1793	<i>Rozbiór Polski drugi.</i>	<i>Po raz drugi pod Ojczyzną grób podkopujemy, Że część wielką kraju znowu rozrywać dajemy.</i>
1794	<i>Konfederacya Kościuszkowska.</i>	<i>Garstka ochotników wodzem Kościuszkę obiéra, Ten pół roku ze cimą wrogów dzielnie się uciéra.</i>
1795	<i>Rozbiór Polski trzeci.</i>	<i>Rozbiór trzeci Samoistność Ojczyzny zagubił, Dla tego, że król pachnidła więcej jak proch lubił.</i>

PRZYPISKI.

1) Niewyliczam tu wszystkich przedchrześcijańskich książąt, o których nam kronikarze wspominają, bo pewności nie mamy, ani co się za ich czasów działo, ani kiedy żyli, ani wreszcie czy wszyscy istnieli. Tylko Krakusa, Piasta i Ziemowita tu umieszczam, jako najwięcej znanych; bo ich tak nasi, jako i innych słowiańskich Narodów kronikarze, i tradycja, a Krakusa i mogiła potwierdza. — W datach zaś poszedłem za Kromerem.

2) Według podania był Piast przed wyniesieniem na tron, ubogim rólnikiem, synem kołodzieja, na przedmieściu gniezna. Gdy został królem, kazał dla uczczenia rólництва pług przy tronie postawić.

3) Mieczysław I. ożenił się z Dąbrówką, księżniczką Czeską. Ta będąc Chrześcianką, namówiła męża, że nietylko sam Chrzeszt przyjął, ale i księży sprowadził z Czech, dla nawrócenia Narodu.

4) Bolesław Chrobry powziął był zamiar, panowania nad wszystkimi Słowianami. W tym celu podbił Czechy, Morawy, Szląsk, Luzację, Serbią i Ruś, aż po Kijów.

5) Ryxa Niemka, żona Mieczysława II., tak dokuczala Polakom, że po śmierci króla zbuntowali się przeciw niej, i do ucieczki do Niemiec zmusili.

6) Podczas bezkrólewia Czechy i Rusini napadali i pustoszyli Polskę. Kazimierz na wezwanie narodu powrócił z Niemiec, dokąd był w młodych swych latach za matką Ryxą wyjechał; pokonał buntownika Masława, i zapewnił Polsce pokój; przeto Restauratorem zwany. — Nie nazywam tu Kazimierza I. Mnichem, bo już Naruszewicz dowiódł w II. tomie swój Historji Narodu Polskiego fałsz podania niektórych kronikarzy, jakoby Kazimierz podczas pobytu swego w Niemczech do klasztoru był wstąpił.

⁷⁾ Podanie niesie, że Bolesław Śmiały po zabicu biskupa Stanisława Szczepanowskiego, i ucieczce z kraju, przybył przebrany do klasztoru Ossia, w Karyntij, gdzie za pokutę najniższe usługi pełnił: w kuchni posługiwał, w piecach palił, drzewo rąbał i. t. p., niewyjawiwszy nazwiska swego, aż w dzień śmierci.

⁸⁾ Zbigniew, buntownik, był synem nieprawym Władysława Hermana.

⁹⁾ Pod Wrocławiem na sławnym psiem polu.

¹⁰⁾ Bolesław Krzywousty podzielił umierając państwo między czterech synów. Tych chciał najstarszy z nich Władysław II. z dziedzictwa wyzuć, ale mu się to nieudało, bo pobity przez nich, zmuszonym został do ucieczki do Niemiec.

¹¹⁾ Bolesław Kędzierzawy wysłał brata swego Henryka z wojskiem do Prus, dla zmuszenia tamtejszych poganów do przyjęcia Wiary Chrześcijańskiej. — Zdradliwi przewodnicy wprowadzili Polaków w nieprzybyte bagna i topieliska, a w tym ukryci Prusacy, z zasadzek wypadający, niszczyli ostatki naszych, co się jeszcze byli niepotopili. Henryk, po długim i walecznym oporze, poległ z orężem w rękę.

¹²⁾ Prawda, że podczas gdy Kazimierz Sprawiedliwy na Rusi bawił, dla rozsądzenia spraw między książętami tamtejszymi, wygnany Mieczysław przybył znowu do Krakowa, i twierząc, że Kazimierz umarł na Rusi, kazał się królem ogłosić; ale zaledwo zjawił się Kazimierz, wszyscy mu się poddali.

¹³⁾ Po śmierci Kazimierza II. syn jego małoletni, Leszek Biały na tron był wyniesiony, ale Mieczysław stryj jego, niemogąc orężem nic wskórać, intrygami mu go wydarł. Wkrótce potem, po śmierci Mieczysława, znowu Leszkowi koronę ofiarowano, ale pod warunkiem, aby Goworka, opiekuna i przyjaciela swego od siebie oddalił, na co gdy Leszek nieprzystał, Władysław Laskonogi, syn Mieczysława został obranym.

¹⁴⁾ Świętopełk, wielkorządca Pomeranii, wygnawszy z Gdańska napadających Duńczyków, chciał być udziałnym księciem; czemu się Leszek Biały sprzeciwił, zemścił się tamten zdradzieckim zabójstwem.

¹⁵⁾ Powiadają kroniki, że tą razą samych panien 21000. Tatarzy z Polski wywieźli.

¹⁶⁾ Władysław Łokietek, brat zmarłego bezdzietnie księcia Krakowskiego Leszka Czarnego, najbliższe miał do jego dziedzictwa prawo, ale mieszczanie Krakowscy zwołali na tron Henryka, księcia Wrocławskiego. — Łokietek, odniosłszy nad tym zwycięstwo, r. 1296., został ogłoszony księciem; lecz wkrótce musiał w zakonnej sukni uchodzić z Krakowa. — W tém umiera Henryk, — ale na jego miejsce nowy zjawia się pretendent, — Przemysław, książę Poznański, najmocniejszy z ówczesnych książąt, — przeciw któremu Łokietek także nic niemógł wskórać. — Po zamordowaniu tegoż Przemysława przez margrabiów Brandenburskich obwołano znowu Łokietka księciem Krakowskim, r. 1297.; ale Wielkopolanie ogłosili królem Polskim Wacława Czeskiego, którym się i utrzymywał. — Łokietek wygnany po trzeci raz, udał się do Węgier, ztamtąd do Rzymu, z kąd dopiero powróciwszy, jednogłośnie został za króla uznany, wskutku czego solenną odbył później w Krakowie koronację r. 1319.

¹⁷⁾ Od śmierci Bolesława Krzywoustego r. 1139., aż do panowania Władysława Łokietka, Polska była podzieloną na księstwa; ztąd ciągle zatargi między panującymi, i słabość kraju, dla braku jedności, którą mu aż Łokietek przywrócił, łącząc te drobne księstwa w jedno królestwo.

¹⁸⁾ Kazimierz Wielki umarł bezdzietnie; — z nim wygasła męska linia Piastów na tronie polskim. — Już r. 1339. zwołał był Kazimierz W. zjazd do Krakowa, aby się z Narodem o następcy naradzić; i tam zgodzono się na Ludwika, króla Węgierskiego. Roku 1356. musiał Ludwik, by niestracić nadziei do tronu Polskiego, zaręczyć w Budzie Polakom pewne warunki, pod którymi ma panować. Te warunki później r. 1374. na zjeździe w Koszycach potwierdził. Od czasu tego obierania króla z woli Narodu, i nałożenia mu warunków, które on musiał potwierdzać, korona Polska uważana jest za elekcyjną, a chociaż później w familli Jagiellonów zostawała, działo się to jednak zawsze z pozwoleniem Narodu.

¹⁹⁾ Mimo przyrzeczenia w Budzie, potwierzonego w Koszycach, że żadnych krajów do Korony odrywać niebędzie, oderwał nam przeciw Ludwik Halicką ziemię do Węgier; ale zaraz po śmierci jego kazała Jadwiga Węgrów stamtąd wypędzić, i napowrót przyłączyła kraj ten Polsce.

20) Gedymowicza, zamiast: Gedyminowicza, wnuka Gedymna. — Zostawiam to słowo tak, chociaż skaléczone, a co gorzsa, trochę zmoskwiczone, ale, że na nieszczęście niemogę się tu bez niego obejść.

21) Królowa Jadwiga pomimo miłości swój ku Wilhelmowi, arcyksięciu austryackiemu, ofiarowała dla dobra Kraju i Wiary młodziechną swą rączkę czterdziestoletniemu Jagielle, chociaż jej go jak niedźwiedz brzydkim wystawiono.

22) Jagiello, Wielki książę Litwy, pod tym warunkiem rękę Jadwigi i tron Polski otrzymał, że Litwę z Polską złączy, i na wiarę Chrześciańską z ludem przejdzie.

23) Władysław III., Warneńczyk chcąc ochronić Konstantynopol od grożącego mu jarzma Tureckiego, zerwał był pokój przed rokiem z Turcyą zawarty, otrzymawszy wprzód od Papieża rozgrzeszenie za złamanie słowa.

24) Czechy po śmierci króla swego, Jérzego Podiebradzkiego, ofiarowali koronę Władysławowi, najstarszemu synowi Kazimierza IV. Młody Właysław nietylko, że się utrzymywał na tronie Czeskim, — pomimo pretensyi króla Węgierskiego Macieja, któren także miał stronników w Czechach, — ale nawet po śmierci Macieja i w Węgrzech został królem.

25) W Wojnie przeciw Wołochom wiele rycerstwa Polskiego wyginęło; posądzano więc króla, że z namowy doradcy swego Włocha Kalimacha, umyślnie dla tego wysłał szlachtę na tę wojnę, aby ją wygubić, bo mu się grozną stawała. — Długo się w Polsce utrzymywało przysłowie: za króla Olbrachta, wyginęła szlachta.

26) Litwa od czasów Jagielly, aż do Zygmunta Augusta, zawsze jak oddzielny kraj od Polski była rządzoną. Długo nawet miała osobnych swych Wielkich książąt, jakimi bracia albo synowie królów Polskich zawsze bywali. — Zygmunt August na pamiętnym Sejmie w Lublinie r. 1569. złączył oba te Narody w jedną i nierozzerwaną Rzeczpospolitę, porównał prawa obu tych krajów, i na miejsce Sejmów dla złączonych Ludów Warszawę naznaczył.

27) Henryk de Valois, zwany Walezyszem, czyli Walezym, dowiedziawszy się o śmierci brata swego Karóla IX. króla Francyi opuścił potajemnie Polskę, aby objąć dziedziczną swą koronę. Do-

goniony na granicy Szląskiej przez Tęczyńskiego i Zebrzydowskiego, i rozczulonych do łez na ich błagania, by tronu Polskiego nieopuszczał, dał pierwszemu pierścień z palca, na porękę powrotu; — czego niedotrzymał. — Henryk zaprzysiął pierwszy Pakta Konwenta.

²⁸⁾ Gdy Iwan Wasilewicz car Moskwy, do Infant wpaadał, a od Litwy nawet województwo Płockie nam był oderwał, ruszył król Stefan w 30,000 przeciw niemu. — Wkrótce wojska Polskie nietylko napowrót odebrały Płockie, ale, nabrawszy i napustoszywszy do 2000 Moskiewskich wsi i miasteczek, tak zwycięsko wgląd Moskwy postępowały, że car zmuszonym był, za pośrednictwem Papieża aż błagać króla Stefana o pokój, którego mu nareszcie był danym r. 1582.

²⁹⁾ Sicz a stolica Kozaczyzny. — Król Stefan uregulował Kozaków, i nadał im różne wolności; między innemi moc obierania sobie hetmana czyli attamana.

³⁰⁾ Hetman Żółkiewski po zwycięstwie nad Moskalami pod Kluszyнем r. 1610., zabrał w niewolę cara Wasila Szujskiego z dwoma braćmi, których jeńców 29. Października następnego roku na Sejmie w Warszawie tryumfalnie królowi Zygmunтови III. oddał.

³¹⁾ Ucieniężone na Rusi przez szlachtę chłopstwo, złączyło się z Kozakami do buntu, przeciw Polsce. — Ten gdy Stanisław Koniecpolski krwawym zwycięstwem pod Kumejkami r. 1638. uśmierzył, stracono w Warszawie naczelnika ich Pawluka, odjęto im hetmana, i kilka tysięcy tylko do służby wojskowej zostawiwszy, resztę kozaków do poddaństwa zniewolono. — To zbyt surowe obejście się z tymi wolnymi dotąd ludźmi, było przyczyną nieszczęśliwych wojen Kozackich.

³²⁾ Po wpadnięciu Turków do Ukrainy i Podola, zawarł król Michał z nimi w Buczaczu pokój, w którym obowiązał im się haracz płacić; ale Naród tak się tym hańbiącym, i nigdy mu nieznanym warunkiem obruszył, że uchwalono na Sejmie wszystkimi siłami wojnę dalej prowadzić; której dowództwo hetmanowi Sobieskiemu było poruczone.

³³⁾ Znanie każdemu zadziwiająca zwycięstwa Sobieskiego nad Turkami, pod Chocimem, Wiedniem i t. d.

³⁴⁾ Karól XII., osobisty nieprzyjaciel Augusta II. prowadził

wojnę z nim, a nie z Polską; po abdykacyi zatém Augusta, a wstąpieniu na tron Leszczyńskiego, zaraz nam Karól ustąpił z kraju.

²⁵⁾ Pełna była Polska wojsk Rossyjskich, które po pobiciu Karóla XII. pod Puławą, w sprawie Augusta przeciw Leszczyńskiemu wystąpiły.

²⁶⁾ Augustowie Sascy tak lubili ciągle uczyć i zabawy, że przysłowie powstało: za króla Sasa, popuszczaj pasa. — Mimo tego miał August II. wiele dobrych zalet, a według J. S. Bandtkiego niezbywało mu na żadnej cnocie, prócz gospodarnej oszczędności.

²⁷⁾ Po skonie Augusta II. przybył znowu Stanisław Leszczyński do Warszawy, gdzie go prymas Rzeczypospolitej 28. Sierpnia królem obwołał; ale gabinety Wiedeński i Petersburski tak popierały sprawę elektora Saskiego Augusta, że 5. Października tenże znowu jako August III. królem ogłoszony został. S. Leszczyński wrócił do Francyi, gdzie przy zatrzymanym tytule króla dostał w dożywocie księstwo Lotaryngią.

²⁸⁾ Cesarz Oton III. przybył do Gniezna r. 1000., dla zwiedzenia grobu Świętego Wojciecha. — Znany mu już dobrze ze sławy oręża swego Bolesław Chrobry, tak hojnie i z taką wspaniałością gościa przyjął, że ten, zdumiony taką zamożnością, a przytem uprzejmością Bolesława, włożył mu przy grobie Ś. Wojciecha własną swą koronę na głowę, na znak, że go królem uznaje. — Niektórzy pisarze Polscy zaprzeczają wcale tę koronacyą, i, idąc za podaniem Wippona, utrzymują, że Bolesław Chrobry dopiero roku 1025. sam, bez obcej pomocy koronę sobie przywłaszczył. J. S. Bandtkie godzi obie to powieści, twierdząc, że, gdy po śmierci Otona III., któren Bolesława r. 1000. koronował, i później z nim w stałej zostawał przyjaźni, tenże Bolesław z następcą Otona, Henrykiem II. ciągle wojował, a Niemcy mu dla tego tytułu króla zaprzeczać zaczęli, on na przekorę Niemcom drugą solenną r. 1025. odbył koronacyą.

²⁹⁾ Kazimierz Sprawiedliwy wezwał był roku 1180. biskupów i szlachtę możniejszą do Łęczycy, dla stanowienia wspólnie praw, zabezpieczających własność. Ci odtąd utworzyli Senat, któren władzę monarchów tak ścieśniał, że bez jego zezwolenia ani praw stanowić, ani wojny rozpoczynać niemogli.

40) Konrad, książę Mazowiecki zwołał zakon krzyżacki na pomoc przeciw pogańskim Prusakom, którzy go napadali. — Zaproszeni ci goście łupili potem Litwę i Jadzwingów, i z Polską przez długie czasy wojny prowadzili.

41) W pokoju Toruńskim oddali krzyżacy Prusy Zachodnie Polsce, Wschodnie zaś zatrzymali, pod warunkiem składania z nich holdu Rzeczypospolitej, przez wielkiego mistrza.

42) Po ukończeniu wojen krzyżackich, gdy zaległy żołd niebył wojsku wypłacony, stanowiono w tym celu podatki; ale że ze złego ich rozdzielenia niebył Naród kontent, więc na Sejm do Nowego Korczyna r. 1468. każda ziemia po dwóch posłów, wybranych na powiatowych sejmikach, z pełnomocnictwem do dalszych obrad przysłała; co odtąd stało się zwyczajem. Ci posłowie zasiadali w osobnej izbie, dokąd i reprezentantów miast dopuszczano. Odtąd Izba Posłów stała się niezbędną w prawodawstwie; i tylko te prawa były obowiązującami, które obie Izby, t. j. Senatorska i Poselska uchwały, a król potwierdził.

43) Sławne dzieło Mikołaja Kopernika: *De revolutionibus corporum coelestium libri IV.*, w którym pierwszy dowiódł, że nie słońce około ziemi, ale ta około słońca się obraca, wyszło w Norymbergu w sam rok śmierci jego r. 1543.

Nigdyśmy niewątpili, że Mikołaj Kopernik był rodakiem naszym, bo i on sam zawsze był tego zdania. Mimo tego umieścił król Bawarski — niepojęta rzecz, na jakiej zasadzie — popiersie jego w swęj świątyni sławnych Germanów. To spowodowało pana A. Krzyżanowskiego do ogłoszenia w Warszawie r. 1843. broszurki pod tytułem: *Kopernik w Walhalli*, gdzie dostatecznie dowiódł, że ten nasz Ziomek, którego same nazwisko Słowianina okazuje, w roku 1473. w Toruniu, mieście do Polski należącym, z rodziców Polskich się urodził, w Krakowie od Polskich nauczycieli astronomii się wyuczył, w Niemczech nigdy nawet niebawił, a w Padwie, gdzie wykładów medycyny słuchał, sam jako Polak do ksiąg uniwersyteckich dał się zapisać.

44) W bezkrólewiu po skonie Zygmunta Augusta uchwalono sławne nasze Pakta Konwenta, pewne punkta kardynalne ograniczające władzę królów, a na które ci odtąd przy koronacji przysięgać musieli. Jeden z tych punktów uwalniał Naród od posłuszeń-

stwa Królowi, w razie, gdyby coś przeciw przywilejom przedsięwziął, albo prawa przestąpił.

40) Po śmierci króla Stefana zjawił się między pretendentami do korony Polskiej i Maxymilian, arcyksiążę Austryacki. Ten, pomimo że Polacy już byli obrali, i w roku 1587. ukoronowali sobie Zygmunta, królewicza Szwedzkiego, jako potomka krwi jagiellońskiej po kądzieli, nie przestając rościć sobie prawa do tronu naszego, — na podstawie, że i jego biskup Kijowski za wpływem Zborowskich królem mianował, — wkroczył zbrojno do Polski. Zaraz po koronacyi Zygmunta III. ruszył hetman Jan Zamojski przeciw niemu; wygnał z kraju, zbił na Szlasku pod Byczyną, a zdobywszy szturmem miasto, wziął arcyksięcia w niewolę 25go Stycznia r. 1588.; i tak długo jeńcem w Krasnostawie trzymał, dopóki tenże nie zrzekł się wszelkich pretensyi do korony Polskiej.

41) Mniszech, starosta Sanocki, zmówiwszy się z kilkoma z możniejszej szlachty, wybrał się z nimi ku Moskwie, w celu, by samozwańca Dymitra, którego się za syna cara Iwana udawał, a którego obiecał zaślubić córkę starosty, na tron carski wynieść. Huliec ten, zrazu tak mały, wzmagał się w miarę postępu wgląd Moskwy. Wkrótce stał się Dymitr tak mocnym, że go uznano za cara, strąciwszy z tronu Fiedora Borysowicza. Nowy car odbył w stolicy solenną koronacyą, i ożenił się z córką dobrodzieja swego Maryną Mniszchówną.

42) Żółkiewski po zwycięstwie pod Kluszyńem r. 1610., wstąpił do Moskwy. Tam zawarł pakta z Narodem Moskiewskim, i odebrał dyploma stwierdzone podpisami wszech stanów, na wybór królewicza Władysława na carstwo. Wkrótce całe państwo Rosyjskie uznało Władysława za pana, ale Zygmunt III. niepozwalał synowi jechać do Moskwy, gdyż nie tak dla panowania nad Moskalami, jak dla nawrócenia ich do kościoła Rzymskiego prowadził z nimi wojnę.

43) Nazywam tu Władysława IV. ojczymem, bo w samęj rzeczy że prędzej po ojczymosku jak po ojcosku panował nad Kozakami.

44) Siciński, poseł Uplski, pierwszy był, który jedném tém słowem: veto, t. j. niepozwalam, obrady sejmowe zerwał r. 1652. Ale pomimo że się o to wszysey Posłowie na niego obruszyli, uznali

jednak prawność podobnego zerwania Sejmu. Używała odtąd szlachta często zgubnego tego przywileju, aż go dopiero Ustawa 3. Maja r. 1191. zniosła.

³⁰⁾ Bogdan Chmielnicki Polak wyrodny, powziął był zemstą ku Polsce z przyczyny że nieznałazł zadowolającej sprawiedliwości przeciw Czaplickiemu, podstaroście Czechryńskiemu, którego był skrzywdził, odmówiwszy mu żonę, i wydarłszy wioskę, jako do starostwa Czechryńskiego należącą. — Chcąc się pomścić o te prywatne urazy, podburzył r. 1648. Kozaków do buntu, bił się na czele ich z ojczyzną; nareszcie w r. 1653. dokonał zdradzieckiej swęj podłości, poddaniem się z Kozakami Moskwie, skąd się znowu wszczęły wojny Moskiewskie.

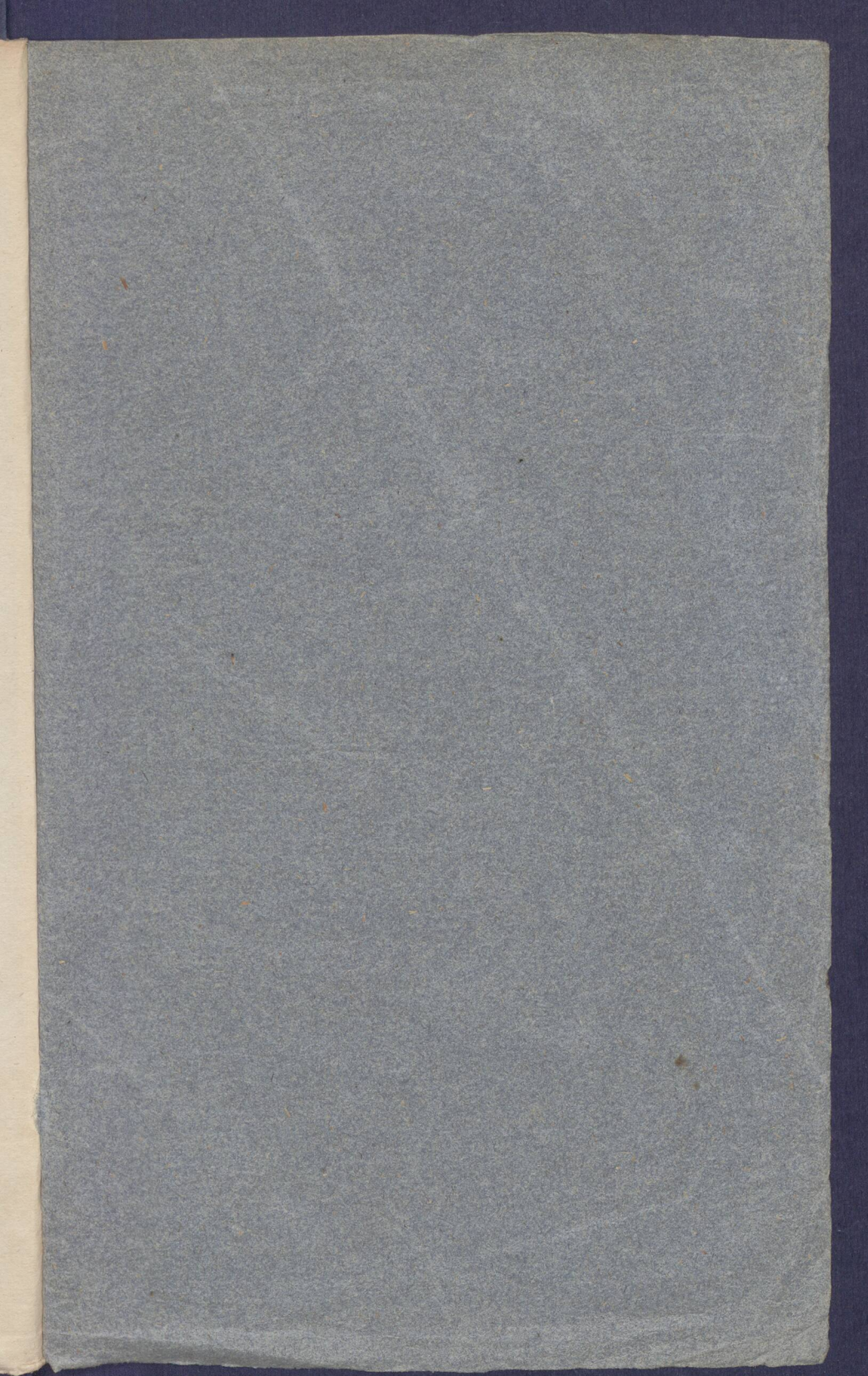
³¹⁾ Krzyżacy trzymali od pokoju Toruńskiego r. 1466. Prusy Wschodnie w lenności. W r. 1524., gdy ich wielki mistrz Albrecht margrabia Brandenburski siostrzeniec króla Zygmunta I. za większością Prusaków sam był przeszedł na religią protestancką, i zerwawszy śluby zakonne, ożenił się, odstąpił Zygmunt, powodowany bliskością krwi, jemu i braciom jego, jako i wspólnemu ich potomstwu Prusy Wschodnie na dziedzictwo, pod tytułem księstwa Pruskiego, z obowiązkiem składania z niego hołdu Polsce. Po wygaśnięciu męskiego potomstwa Albrechta i braci jego linii Frankońskiej, miało to księstwo znowu do korony powrócić. — Traktat ten zawarty był w Krakowie r. 1525. — Hołdowali odtąd książęta Pruscy królom naszym. Jeszcze i elektor Fryderyk Wilhelm, nazwany Wielkim, od Władysława IV. i Jana Kazimierza, tak jak przodkowie jego od poprzednich królów Polskich, odebrał inwestyturę. — Później korzystając z zawikłania się Polski w wojnę Szwedzką, postanowił uwolnić się od lennictwa, czego dokazał w traktacie Welawskim, zawartym za pośrednictwem cesarza Leopolda I. r. 1657. mocą którego traktatu Prusy książęce uwolnione zostały od wszelkiej podległości dla Polski.

1201-

214

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

BIBLIOTEKA UNIwersYTECKA
W POZNANIU

1766 720

NZB